

VETÉSI LÁSZLÓ

MOBILITÁS A BÜRKÖSIEK PÁRVÁLASZTÁSÁBAN

A falu Szeben megyében, a Fogaras—Medgyes, Ágota—Szeben útvonalak metszéspontjában helyezkedik el, Ágotától 10 km-re. Vegyesen lakják románok, magyarok, németek.

A vizsgálat tárgya e faluközösségen belül egy kisebb etnikai közösség párválasztási élete, amely összetett történelmi, társadalmi tényezők által meghatározottan formálódott; meghatározták egyrészt saját belső etnikus képződményei, másrészt a nagyobb interetnikus környezet. A vizsgálódás tehát nem szűkíthető le a faluközösség egyetlen néptörzsdékének körében mutatkozó jelenségek felmérésére. Éppen ezért arra is törekedtünk, hogy — bizonyos területeken — a két nagyobb etnikai közösség párválasztásának jellegzetességeit közösen is megvizsgáljuk. Adatgyűjtés közben azonban az is világossá vált, hogy a kérdések nem válaszolhatók meg egyetlen falu elszigetelt vizsgálata során, hanem csak a földrajzilag, történelmileg, társadalmilag azonos meghatározottságú környék összefüggésében.

A párválasztás általános jelenségvilágának, a párkapcsolatok kialakulásának s ezeken át a családi élet egy lényeges vonatkozásának elemzését 140 év házasságkötési adatai alapján kezdtük el. Nagyobb távon ugyanis az anyagból a falu családi életének teljes jelenségyaga körvonalazódik. Az adatgyűjtés és felmérés (különösen a románoknál) sajnos csak a Bürkösön nyilvántartott házassági adatokra terjedhetett ki; az elszármazottak, a falun kívül (főleg városon) nyilvántartottak adataival nem rendelkezünk. Tudatában vagyunk annak, hogy ez a hiányosság sajnos pótolhatatlan, s relatív eredményekhez, egyoldalú következtetésekhez vezethet. Éppen ezért igyekeztünk csak olyan általános összeállításokra szorítkozni, amelyeket a hiányzó adatok amúgy sem módosítanának.

Jelen dolgozatban a falun belüli párok egymás között és falun kívüliekkel kötött házasságának kapcsolatai, belső mozgástörvényszerűségei (mobilitás) és a párválasztás területének elemző, összehasonlító vizsgálata foglalkoztatott. A falun belüli és kívüli párkapcsolatok ismerete alapján feltételeztük, hogy a falu és a párválasztók mobilitása közt összefüggés van. A faluközösség párválasztási mozgása a faluközösség strukturális mozgásának része, a két mozgás egymással dialektikus kölcsönhatásban van, egyidejű és azonos mechanizmusú folyamat. A strukturális mobilitás tehát a párválasztási mobilitás hordozója, a párválasztás viszont tudatosan csatlakozik hozzá, és mint saját mozgását ilyenformán is célszerűsíti, tudati elemekkel látja el. Egy etnosz tehát a strukturális mozgást párválasztási mozgássá alakíthatja át.

Mivel a falu népességmozgása (elváándorlás vagy ideváándorlás) szorosán kapcsolódik a munkalehetőségekhez, a falu gazdasági, társadalmi fölépítéséhez, birtokviszonyaihoz, szükséges mindenekelőtt a birtokmegozslás történelmi alakulásának vizsgálata.

TÖRTÉNELMI ÉS TÁRSADALMI KOORDINÁTÁK

A község területe 3634 hold volt. Egy 1803-ban keletkezett birtokjegyzék 60 önálló gazdasággal rendelkező egyént tüntet fel. A hatvan birtokos a falu akkori lélekszámának arányában azt jelentette, hogy a lakosságnak kb. kétharmada függőségben élő jobbágy és zsellér volt. Ez a helyzet lényegesen nem módosult 1848-ig, amikor a jobbágyság felszabadítása nyomán a birtokviszonyok megváltoztak. A falu földterületének több mint egyharmada (1300 hold) került a volt jobbágyok tulajdonába. A birtokos réteg a földhöz jutott, gyakorlott gazdálkodó jobbágyokhoz viszonyítva háttérbe szorult. A régi birtokosnevek eltűntek, helyükbe újak léptek, a birtokok feldarabolódtak. 1909-ben már 147 birtokost tartanak nyilván. A földesurak közül hatan még mindig a falu összterületének közel harmadát birtokolják (1214 holdat). Kétszáz holdon felüli területtel rendelkeznek: Apáthy Péter, Nagy-Küküllő vármegye alispánja, Benkő Dénes és Gillyén Lajos; száz holdon felüli területtel Borghina Man, Oliu Jób és Szoboszlai Károly. A falu lakóinak nagy része szegényparaszt, agrárproletár. Az 1919-es földreform ismét módosított a falu birtokmegoszlását: 130 holdat kiosztottak a földigénylők között. 62-en kaptak nagyobb telket, 29-en házhelyet, és létesült egy 280 holdas községi legelő is. 1919 után tehát nagyjából kialakult az a helyzet, amely kisebb-nagyobb belső mozgással egészen az 1945-ös földreformig a falu birtokviszonyait jellemezte. Mindebből kiderül, hogy a történelem folyamán a falu földterülete állandóan aprózódott, a szegény- és középparasztság kezére jutó földterület növekedett. A helyi hagyomány is úgy tartja számon, hogy Bürkösön mindig aránylag könnyű volt földhöz jutni. Ez két irányban is éreztette hatását: egyrészt itthon tartotta az aktív réteget, másrészt vonzóan hatott a Székelyföld egyes területeire, és a zárt parasztgazdaságok megszilárdulásához vezetett.

Abból indultunk ki tehát, hogy a hagyományos faluközösség párválasztásában a birtokmegoszlás történelmi változásai alapvetően fontos szerepet játszanak. A régi parasztcsalád termelőegység, a létfenntartási javak előállítója. E korszak párválasztásának egyik célja az is, hogy létrehozza a termelési egységet. A párkapcsolat kialakulása tehát egyrészt attól függ, hogy vannak-e lehetőségek a termelési egység létrehozására, vagy munkalehetőséghez jutás révén a családalapításra. Ebből következik, hogy a falun belüli élet- és munkalehetőség növeli a falu zártságát, a közösség belső kohézióját, a kapcsolat- és ezáltal a partnerlehetőségeket is. A falun belüli létlehetőségek hiánya viszont lazít a közösség összetartó szálain, „megnyitja” a falut; a munkaképes rétegek — közülük mint legmobilisabb az ifjúság — időszakosan elhagyják a községet. Távozásuk gyakran a falun kívüli párkapcsolatokhoz vezet.

Tájegységünk (a hajdani Nagysink, Szentágota járás) rendkívül eleven kapcsolatot tartott fenn a Székelyfölddel, különösen pedig a Nagy-Küküllő mentével. E kapcsolat egyrészt alkalmi (piaci, vásári) jellegű volt, másrészt e tájék nagy szász gazdaságaival függött össze, amelyek az elaprózódott kisbirtokokon küszködő székelyeknek megélhetési lehetőséget biztosítottak. A bevándorlási hullám a századvégen indul meg.

A betelepettek egy része alkalmi munkára jön cselédnek, zsellérnek vagy pásztornak. A letelepedést ideiglenesnek tekinti, de ebből nagyon gyakran lesz idehonosodás. A másik, kisebb rész ipart tanul. A vonzóterületek a századvégen Kövesd, Hortobágyfalva, Pusztacelina, Ágota, a századelőn és később Nagysink, Berethalom, Riomfalva, Hégen. Nagysinken pl. 1920-ban már 90 idevándorolt lakik, pedig a betelepedés még azután is folytatódik. A fő vonzott terület az Erdővidék. 1923-ban a homoródalmási Pál család 10 gyermekkel telepszik le egy kis időre: egy egész élet lesz belőle. Mellettük bardóciak, bibarcfalviak és a bacconi cserepesek, akik szükség és rendelés szerint vándoroltak, hol Sinken, hol Brulyon, hol pedig Hortobágyfalván készítették cserepeiket. Hégen, Riomfalva, Berethalom népessége is több hullámú bevándorlásból rétegződött (a századvégen, századelőn, majd az 1946-os szárazság után) főleg a Kis-Küküllő mentéről (Szászcsávás, Harangláb, Gálfalva, Gógán). Hortobágyfalva és Pusztacelina népessége a Teleki-, Könczei-, illetve Bretter-birtokokra özönlik a századvégen. A legújabb hullám az iparosítással indul meg, ugyanarról a gyűjtőterületről; a migráció most már főleg Ágotára irányul.

Látjuk tehát, hogy az a tájegység, amelyhez Bürkös is tartozik, egy másik tájegység megélhetést keresőinek hagyományos élettere volt; a századvég, a századelő „tántorgó” székelyeinek amolyan mikro-Amerikája.

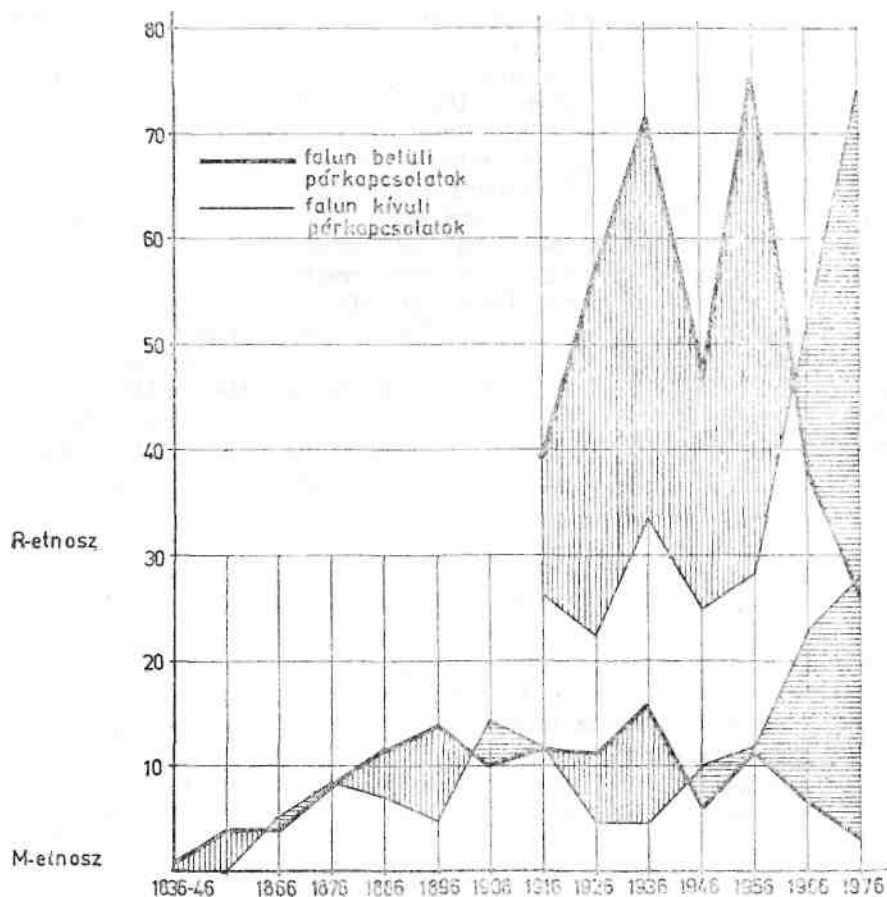
Bürkös ebben a táj egységképben viszonylag szerény helyet foglal el. Az elvándorlás, idegenben való kenyérkeresés itt sem volt általános jelenség, hanem inkább az idevándorlás. A nem bürkösivel kötött házasságok nagy része nem a faluból való kivándorlással jött létre — leszámítva a második világháborút —, hanem a munkalehetőségekre odavándorolt, idegen partnerekkel való kapcsolatból és azok „visszacsalásából”.

MOBILITÁS

Az 1836—1976 között nyilvántartott falun belüli és falun kívüli párkapcsolatok adatait — tízévenként csoportosítva — a következő grafikon szemlélteti:

A házasságkötések száma viszonylag egyenletesen emelkedik, és 1906-ban éri el a felszabadulás előtti időszak csúcspontját; onnan előbb eséssel, majd némi emelkedéssel 1946-ig alacsony, aztán ismét egyenletesen emelkedik napjainkig.

Érdekes, hogy a házasságkötések aránya szabályos, húszévenként ismétlődő ingadozást mutat. 1836—1856 között az uralkodó törekvés a faluból való párválasztás; 1856—1876 között külső (falun kívüli) partnerdominancia és egyensúly; 1876—1896 között belső (faluból való) partnerdominancia; 1896—1916 között ismét külső partnerdominancia és egyensúly; 1916—1936 között újra belső partnerdominancia; 1936—1956: külső partnerdominancia és egyensúly, míg végül 1956-tól megtörténik a nagy és végleges átváltás a külső partnerdominanciára, amely napjainkra is jellemző.

Az M-etnosz és R-etnosz párkapcsolatainak grafikonja

1836—1856 között egyetlen falun kívüli füllel sem kötöttek házasságot. A jobbágyságról a szabadparaszti gazdálkodásra való áttérés időszakában ez, amikor a mobilitás még rendkívül alacsony. A paraszti áru-termelés és piac még fejletlen, az árufelesleget a falu vagy tájegység a legszűkebb környezetében értékesíti. A faluból való kimozdulás alkalmi, szükségletei, lehetőségei korlátozottak, a születési helyhez és munkahelyhez való kötődés egy életre szól. A kisközösség tagjai, a falu és legszűkebb környezete a legszorosabb etnikai zártságában élnek életüket. Természetes tehát, hogy a párválasztás a legszűkebb életterületre korlátozódik; a párkapcsolatokat az a közösség hozza létre, amelybe a fiatalság állandó jelleggel beletartozik, amely a munkahely, lakhely és a hagyományok szerves közössége.

1856—1876 között a falun kívüli füllel kötött házasságok aránya megnő: 12 egybekelés történik falun belüli, 12 falun kívüli partnerrel, összesen 10 helységből. A helységek közül öt a közvetlen környéken van, a kapcsolatlehetőség tehát nem vitás. A másik öt helység többnyire a

falu akkor legmobilisabb rétegének, a birtokosok párválasztásának körébe tartozik. Ennek a rétegnek a falu közösségébe való beilleszkedése az osztálykülönbségek miatt csak formális, belkapcsolatok részükről ritkán fordulnak elő, és akkor is legfennebb egymás között. Párkapcsolataikat falun kívüli események, a sajátos osztályszféra közvetíti, éppen ezért lényegében nem is részei a faluközösség párkapcsolatainak.

1876—1896 között 26 párkapcsolat jön létre falun belül, 12 falun kívül; ebből öt a közvetlen környékről. Viszonylag magas a belkapcsolatok aránya. Ebben az időszakban kezd megszilárdulni Bürkösen a tőkés gazdálkodás, amely egyrészt agrármunkásként alkalmazza a falubeli munkaerő egy részét, másrészt előre jelzi a külső munkaerő későbbi, nagyobb méretű bevándorlását. Az elsődleges munkaerőforrás a Székelyföld: Székelyvéckéről egy férfi és egy nő, Mátisfalváról egy férfi, Kelementelkéről egy nő kerül házasságkötéssel is Bürköstre.

1896—1916. E két évtizedben — más településekben hasonlóan — Bürköst is két fontos mobilizáló tényező érintette: a kivándorlás és az első világháború. Ez időben a házasságkötések száma nagy, a felszabadulás előtt a legmagasabb: 49 házasságkötés, ebből 27 falun kívüli, 22 falun belüli partnerrel. Első pillanatra azt hihetnők, hogy e két tényező okozhatta a falun kívüli kapcsolatok nagyobb arányát — de nem így van. Ahhoz képest, hogy Nagy-Küküllő vármegye a kivándorlók számában jóval az erdélyi átlag fölött van, a kivándorlás méretei falunkban közepesnek, sőt alacsonynak mondhatók. Bürkösről nem az agrárproletariátus vándorolt ki, hanem a szegényparasztság, amelynek a földhözjutáshoz pénzre volt szüksége. A kivándorlás számukra főleg pénzszerzési lehetőségként kínálkozott, és nem végleges letelepedési szándékkal történt. Az eltávozók nagy része visszajött, eszerint tehát a kivándorlás közvetlenül nem befolyásolta a párválasztást. A másik fontos esemény, a világháború megmozgatta ugyan a falut, de külkapcsolatokat nem hozott létre.

E két évtizedben virágkorát éli a Bürkösi közép- és nagybirtok. Egyrészt leköti a falu munkaerőfölöslegét, másrészt idegenből vonz nagyszámú agrárproletárt. A nyilvántartásokban főleg háromszéki, marosszéki és udvarhelyszéki helységnevek a gyakoriak (Torja, Nyújtód, Galambfalva, Székelyudvarhely, Havadtó). Az időszakosan letelepedettek a házasságkötéssel végleg ittmaradnak, beépülnek a faluközösségbe, hatnak az etnikai képződményekre, a falu kultúrájának kialakulására. Ez főként a folklórban mutatkozik meg szembevetően.

A szomszédos Kövesden ugyancsak nagyszámú alkalmi munkaerő tartózkodik, amely nemcsak egymás között házasodik, hanem Bürkössel is állandó kapcsolatot alakít ki. Szép számmal élnek Kövesden mindenestül odavándorolt székely családok is, akik nem kerültek ugyan házassági kapcsolatba falunkkal, de itt tartották nyilván őket. E nyilvántartás, amely a születési hely mellett a foglalkozást is feltünteti, a különböző tájegységekről származó családok keserű kényszerhelyzetének, családos mikromigrációjának beszédes dokumentuma. Bágy, Bikfalva, Bölön, Csíkrákos, Csernát, Firtosmartonos, Héjjasfalva, Medesér, Szederjes cselédeket küldött ide ebben az időben, Nagykend, Gagy, Nagysolymos alkalmi munkásokat.

1926—1936. Az 1919-es földreform, a nagybirtokok feldarabolása után aránylag könnyű földhöz jutni. Ez azt az érdekes helyzetet szüli, hogy még az Ágotán, Szebenben, Bukarestben dolgozó iparosok egy része is felhagy a mesterséggel, hazajön gazdálkodni. Ebben az időszakban a kisbirtokrendszer utolsó virágkorát éli. Húsz év alatt alig kötnek külső féllal házasságot (10), a belkapcsolatok száma 27, 1922—1931 között egyetlen külkapcsolat sem jön létre, s a későbbiek is a szűk környéken alakulnak ki.

1936—1956 között eleinte csökken a házasságkötések száma: 1946-ig alig 16. A második világháború és azt követően a két aszályos év aztán megbolygatja a falut, és egészen távoli ismeretségeket, kapcsolatokat teremt, amelyekből a háború befejeztével házasságok születnek. Havadtöről egyetlen évben három feleséget hoznak. Ez a kapcsolat a kialakult ismeretségi szálak révén még a következő nemzedékek számára is párkapcsolati forrásként szolgál. Mellettük azonban gyakoriak a rokoni közvetítésű házasságok is, amelyek a falu hagyományos párválasztási útjain jöttek létre. 1946 után egy kis időre ismét visszaáll a belső stabilizálódás, az átmeneti időszakokra jellemző zártsággal és bezárkózással, de már jelentkeznek a faluközösség gyökeres átalakulásának első jelei.

1956-tól az átalakulás legszembetűnőbb jeleként beáll a külső párválasztásra való végleges átváltás. A mezőgazdaság szocialista átszervezése és a környék iparosítása falunk esetében is egybeesik. Bürköstre kezdetben a legnagyobb ipari vonzóerővel Szeben hatott. Az áttelepüléssel megszakad a fiatalságnak a faluval való szerves kapcsolata; a falu értékrendszeréből és ellenőrzéséből való kiszakadás adaptációs problémákat okoz. Ez a párválasztásnál, amely most már idegen környezetben megy végbe, komoly következményekkel jár. Emellett az ismerkedési és kapcsolatteremtési lehetőségek is rendkívül csekélyek és egyoldalúak (munkahely, szórakozás) ahhoz képest, hogy otthon a fiatalok állandó kontaktusa, a zárt környezet, sokoldalúbb integráltság, az ítéletalkotásban a kollektív véleményezés fontos tényező volt.

Az ötvenes évektől a szomszédos Ágota is iparosodni kezd. A folyamat egyfelől hazahozza az eltávozott munkaerő egy részét, másfelől munkalehetőségeket biztosít a mezőgazdaságban újabban felszabadulóknak. Az ingázással megindul a falu nagyméretű átrétegződése.

A párválasztásnak, a párkapcsolatok kialakulásának hagyományos útjai is megváltoznak. Ennek legszembetűnőbb jele, hogy a külkapcsolat szinte egyeduralgódóvá vált, aminek az oka egyfelől az, hogy a falu és a párválasztó fiatalság is mobilisabbá lett. A falu párválasztásában is „kinyílik”. A párkapcsolatok kialakulásának szinte áttekinthetetlen lehetőségei, útjai, módjai születnek azzal, hogy egymással távoli helységek, tájegységek párválasztói a munkahelyen mint harmadik közvetítő helyen kerülnek kapcsolatba. A faluközösség hajdani intimitása is megszűnik. Eltűnnek a falut és a fiatalságot integráló közösségi szokások, hagyományok, és az ugyanabban a faluban élő fiatalok nem kerülhetnek meghittebb kapcsolatba egymással, mert nincs, ami közvetítsen közöttük. A másik meghatározó tényező az, hogy a falu rovasára nő a város státusértéke. A fiatalságot a város értékrendszeréhez való igazodás jellemzi, és ez a párkapcsolatok kialakulását is alapve-

tően meghatározza. A falu ingázó fiatalsága új partner- és családmoddelt keres, és nemcsak a munkahely integrálódása miatt választ munkahely-közvetítésű partnert magának. A faluból való kiválás az urbanus értékek szerinti orientáltság irányjelzése is. Ez csökkenti a falu közvetítette párkapcsolatokat a munkahely közvetítette kapcsolatok javára.

Összegezve az elmondottakat:

— Bűrös párkapcsolatainak története egy struktúra társadalomban és történelemben való mozgásának része. Mint ilyen a párválasztási mobilitás korszakokra jellemző, változó történelmi folyamat.

— A falu szerkezetileg a viszonylag zárt struktúráról a nyílt struktúrára váltás irányában halad, és vele együtt történik meg a viszonylag zárt párválasztásról a nyílt párválasztásra való áttérés.

TÉR

A párkapcsolatok mindig abban a környezetben jönnek létre a legnagyobb arányban, amely a párválasztókat leginkább integrálja. A falun belüli kapcsolatok és a falu közvetlen vidékének homogén közösségei mellett bizonyos körülmények hatására kialakul tehát egy nagyobb földrajzi kiterjedésű tér is. E párválasztási tér — az egyedi partnerkapcsolatokkal és a körülöttük kialakult kapcsolatláncolatokkal — a falu párválasztási hagyományainak szerves részévé lehet. A párválasztásnak e szűkebb vagy tágabb tere lokalizálja egy falu párválasztási környezetét és családi életének elemeit. A párválasztási tér tehát az a földrajzi terület, amelyen a faluközösség törvényszerű vagy véletlenszerű kapcsolatai a falu történelmi korszakában vagy korszakaiban létrejönnek. A tér tehát nagyon is történelmi, falutörténeti valóság, korszakonként változik, és mindig kialakul egy-egy domináns párforrás, amely az adott időszak legfontosabb mobilizáló tényezőinek jegyeit viseli magán. Mellette jelen vannak kevésbé releváns, vagy éppen lappangó, vagy párforrásilag, kapcsolatilag időszakosan vagy véglegesen „kimerült” helységek, amelyek azonban potenciálisan bármikor felújulhatnak.

Maga a párválasztás és vele a tér is még egy faluközösségen és egy korszakon belül sem homogén. A párválasztás hagyományos és új formái egymás mellett, egymást segítve vagy kioltva hatnak. Korszakunkat a párválasztás formáinak és területeinek egymásra rétegződése jellemzi. Történelmileg a párválasztás területében és közvetítettségében több fontosabb fejlődési szakaszon ment át:

1. a) A hagyományos úton való párválasztást a falu hozza létre, ő közvetíti a maga mobilitásában a párválasztókat, a munkahely—lakhely egységével. Ezt az utat gazdasági-termelő érdekek motiválják, és a helységek mindig faluk.

b) Modern párválasztási forma: jellemzője a munkahely és a körülötte kialakult környezet közvetítő szerepe; alanyai legtöbbször városiak, ingázók vagy beszármazottak.

c) Átmeneti párkapcsolati forma: az átalakult falunak a hagyományos úton való párválasztási közvetítése, a hagyományos területek, helységek, párválasztási normák továbbéltetésével.

2. A bürkösi párválasztás tere 73 helységből áll. Ezekből összesen 136 kapcsolat jött létre a legkülönbözőbb arányban. E kapcsolatok a helységek szerinti gyakoriságukban a következőképpen oszlanak meg:

1 helységből	14 párkapcsolat
1 „	12 „
1 „	7 „
2 „	6 „
5 „	3 „
14 „	2 „
40 „	1 „

A mai területi-közigazgatási beosztás szerint ezek a helységek a következőképpen oszlottak meg: Szeben megye 71 kapcsolattal, Maros 17, Brassó 13, Hargita 11, Kovászna 9, Fehér 3, Brăila 2, Hunyad, Constanta, Gorj, Suceava megye, Bukarest egy kapcsolattal, valamint Ausztria három, Magyarország két kapcsolattal.

Ágota a legtöbb partnert biztosító helység. A háziasságok képe a következő:

Év	A partner neme
1873	nő
1954	nő
1954	nő
1955	nő
1958	nő
1959	férfi
1959	férfi
1959	férfi
1959	férfi
1961	nő
1965	férfi
1971	férfi
1973	férfi
1976	férfi

A múlt századból feljegyzett egyetlen házassági eset azt jelzi, hogy a századvégen magyar anyanyelvű lakossága még rendkívül alacsony lehetett. A bevándorlás két fő hullámban történt. A bevándorlók első rétege zsellérmunkára jött a századvégen vagy a századelőn; a második hullám az iparosítással indult meg az ötvenes évek elején, amikor kibővült és újjáépült az akkor még csak kisüzemnek számító cipőgyár és kesztyűgyár. Ezzel az ipari fellendüléssel, lélekszámemelkedéssel az ötvenes években hirtelen indul meg a házassági áram is. A 14 házasságból 10-et az 1954—1965 közé eső 11 év alatt kötöttek. A kesztyűgyár női, a cipőgyár férfi munkaerőt vonzott. Ez az oka annak, hogy a nők és férfiak aránya a házasságkötésben azonos (7 + 7). Nemcsak a környék falvaiból (Bürkös, Hégen, Pusztacelina, Sárpatok), hanem az iparilag elmaradottabb vidékekről — főleg Székelykeresztúrról és környékéről, a Kis-Küküllő mentéről — is nagyfokú az idevándorlás. A

város főleg a különböző helységek idevándorolt fiataljait integrálja; ezért a házasságkötések javarészt ideszármazottakkal (máshol születettekkel, itt lakókkal) jött létre.

A grafikon azt mutatja, hogy a házasságkötési arány az ötvenes években a legnagyobb és ehhez viszonyítva csökkenő tendenciájú, majd a hetvenes évektől viszonylag állandó. Ez azzal magyarázható, hogy a magyar anyanyelvű lakosság bevándorlási aránya azóta rendkívül lecsökkent, és lélekszám-stabilizálódás állt be. Ennek egyik oka az, hogy a két fő ipari objektum telítődött a szükséges munkaerőmennyiséggel; a másik ok pedig, hogy az a terület, tájegység, amelyre a legnagyobb vonzó hatást gyakorolt (Székelykeresztúr és környéke, Székelyudvarhely), maga is jelentős ipari központtá vált, tehát a helyi munkaerőt maga értékesíti és nem engedi elvándorolni. (Ennek következtében a közeljövőben apadás is várható.) A lélekszám viszonylagos állandósulásával tehát a kapcsolatszint is állandósul.

A bevándorlás stagnálásával a helybeli lakosságban elkezdődik (az etnoszon belüli) homogenizálódás. Tájegységek, hagyományok, kultúrák ötvöződéséből kialakul sajátos arculata; ehhez a domináns kultúra- és etnikus hagyományelemeket maga Bürkös és az innen bevándoroltak adják, akik a maguk közösségi hagyományait, de a falu hajdani párválasztási normáit is továbbéltetik, olykor merev patriarkális anakronizmussal.

Munkahely- és kapcsolatlehetőségei révén Ágota ma a legfontosabb, legnyitottabb, legaktívabb ismerkedési és párválasztási terület. *Mint kapcsolattípus az ipari vonzáskörben levő falu párválasztási helye.*

Románújfalu az Olt mellett, Bürköstől a régi országút mentén 36 km-re fekszik. Az itteniekkel kötött házasságok képe a következő:

Év	A partner neme	Hol telepedtek le
1869	férfi	Bürkös
1874	nő	Újfalu
1879	férfi	Újfalu
1889	nő	Bürkös
1898	férfi	Újfalu
1901	férfi	Újfalu
1906	férfi	Újfalu
1936	férfi	Újfalu
1945	férfi	Újfalu
1945	férfi	Újfalu
1946	férfi	Újfalu
1956	férfi	Újfalu

A kapcsolatok ilyen magas számának az a magyarázata, hogy bár igen nagy a távolság, Újfalu az egyik legközelebb levő etnikus közösség volt. Érdekes, hogy az általunk vizsgált falvak mindegyikénél van egy átlagnál jobban preferált falu. Ez szinte kivétel nélkül mindig a hozzájuk legközelebb fekvő — más esetekben pedig a legközelebbi etnikai közösségű — falu. Ez a földrajzi közelség a falvak kapcsolatának szinte minden egyebet kizáró alapfeltétele (Küküllőalmás — Somogyom,

Szakadát — Kercisóra, Mihályfalva — Hidegvíz, Balázstelke — Pócs-
telke). Ez a „testvérfalu” jellegű preferáltság nemcsak a közös házasságok rendkívül magas számában mutatkozik, hanem ebből eredően bonyolult gazdasági kapcsolatokban és sokoldalú, közös hagyományrendszerek megteremtésében is.

A 12 házasságból 5 a múlt században, 6 a felszabadulást követő, az általános falu-átalakulást közvetlenül megelőző időszakban jött létre. Az újfalusi kapcsolatok súlypontja tehát a kapitalizálódás és az iparosodó, szocialista falu-átalakulás időszaka között van. *Újfalu a feudáliszmusból kibontakozó és kapitalizálódó kisárutermelő faluközösség legfontosabb párforrása volt.* E kapcsolatokban a faluközösségek paraszti kisértékének szegény- és középparaszti érdekei találkoztak.

Az ötvenes évek közepétől ez a kapcsolatterület szinte teljesen ki-
merült. Megszűntek a paraszti érdekek házasságokat, házasságláncolatokat motiváló tényezői; megmaradtak a családi közvetítéssel, rokoni kapcsolatokkal létrejövő érintkezések. A merőben más tájegységeken való elhelyezkedés, a két falura ható teljesen más ipari vonzóerő (Bürkösré Ágota, Újfalura Viktóriaváros, Szeben, Mírşa) miatt a párválasztók külön — munkalehetőségeik szerinti — ismeretségi és kapcsolatkörnyezetbe kerültek. Emellett egy másik fontos tényező az, hogy Újfalu lélekszáma az ezelőtt ötven évnek alig egyharmadára csökkent.

A párválasztási mutatóból még felfigyelhetünk egy érdekes jelenségre. A 12 házasságból 9 férfi és csak 3 nő újfalusi. Ez önmagában még semmit sem jelent, de meglepő, hogy a 12-ből kilencen Újfaluban telepednek le. Ez azért szokatlan, mert falunk esetében szinte általános volt az itteni letelepedés.

Bólya a Hortobágy völgyével párhuzamos völgyben helyezkedik el, Bürköstől 23 km-re. (Itt született Bolyai Farkas 1775-ben.) E házassági kapcsolatok, amint az alábbi táblázat is tanúsítja, zömmel a hatvanas években jöttek létre.

Év	A partner neve	Hol telepedtek le
1908	férfi	Bürkös
1958	nő	Bürkös
1960	nő	Bürkös
1961	nő	Szeben
1961	nő	Bürkös
1968	nő	Bürkös
1973	férfi	Szeben

Bár jóval közelebb van Bürköshöz, mint Újfalu, viszonylag új párválasztási terület és kevésbé preferált. A házasságkötés után 2 esetben a fiatalok Szebenben, 5 esetben Bürkösen telepedtek le.

Havadtő. Ezzel a távoli Kis-Küküllő menti, Maros megyei faluval véletlenszerűen alakult ki házassági kapcsolat. 1940 után került több fiatal ebbe a faluba, ez vezetett a háború után házasságokhoz.

A táblázat jól jelzi ezt a hirtelen kapcsolatot, mert közvetlenül a háború után egy év alatt 3 nőt hoztak Bürkösré. Ez a kapcsolat eredményezte később bürkösi lányok házasságát havadtői fiúkkal. A pár-

Év	A partner neme	Hol telepedtek le
1945	nő	Büirkös
1945	nő	Büirkös (Havadtó)
1945	nő	Büirkös
1946	nő	Büirkös
1949	férfi	Büirkös
1960	férfi	Havadtó

választásnak ez a csatornája egy mozgalmas korszak jegyeit viseli magán, néhány év alatt kimerült, folyamatos partnercsere nem alakulhatott ki.

Dombossal szintén 6 partnerkapcsolat alakult ki.

Év	A partner neme	Hol telepedtek le
1899	férfi	
1900	férfi	
1945	nő	Dombos
1956	nő	Büirkös
1957	férfi	Dombos
1974	férfi	Fogarás

Ezek közt egyenlően oszlanak meg a hagyományos, családközvetítésű és munkahelyközvetítésű kapcsolatok. Dombos több szintű párterület.

Három-három partnert öt helységről hoztak.

Helység	Megye	Év	A partner neme
Felsőgezés	Szeben	1907	nő
		1920	férfi
		1931	
Gutenföld		1882	nő
		1883	férfi
		1899	férfi
Kövesd	Szeben	1870	nő
		1885	nő
		1920	nő
Szakadát	Szeben	1948	férfi
		1959	nő
		1976	férfi
Székelyvécke	Maros	1883	férfi
		1889	nő
		1920	férfi

Ezek, a szakadátikat leszámítva, század végiek, század elejiek. A véckei kapcsolatokat nagyobb családi betelepítés hozta létre a századvégen, a felsőgezési, szakadátai kapcsolatok a közelség esetlegességében születtek. Annál rendhagyóbb az ismeretlen morvaországi helységnek (Gutenföldnek) a jelentkezése a falu életében; a nevét sem tud-

juk pontosan (talán Gutenfeld) és a területi hovatartozását sem. A kapcsolat legendás történetét a család és a falu ma is őrzi: a Bach-korszak idején egy morva származású osztrák tiszt Segesváron teljesített szolgálatot. Nagyon megtetszett neki a vidék és ez a falu, főleg azért, hogy milyen olcsón lehet földet vásárolni. Állítólag arra buzdította levélben az otthoniakat, hogy adják el mindenüket és jöjjenek ide. Hogy mi igaz ebből a történetből, nem tudjuk, de mindhárom egybekelést Bürkösön való letelepedés és elmagyarosodás követett; ma már csak nevük (Branstetter) és vallásuk (róm. kat.) jelzi hajdani hovatartozásukat.

A két és egy házassághoz vezető kapcsolatok táblázatai 62 helységet tüntetnek fel:

Helység	Megye	Év	A partner neme
Berethalom	Szeben	1931	nő
		1960	nő
Brăila	Brăila	1959	férfi
		1968	férfi
Csernáton	Kovászna	1861	nő
		1864	nő
Fogaras	Brassó	1864	nő
		1971	férfi
Hortobágyfalva	Szeben	1893	férfi
		1903	nő
Kerc	Szeben	1912	nő
		1960	nő
Mátisfalva	Hargita	1885	férfi
		1949	férfi
Mihályfalva	Szeben	1869	férfi
		1900	nő
Nagykapus	Szeben	1879	nő
		1974	férfi
O. Ivánfalva	Szeben	1897	nő
		1905	férfi
Szászszalatna	Szeben	1869	nő
		1902	férfi
Szeben	Szeben	1972	férfi
		1975	férfi
Székelykeresztúr	Hargita	1960	nő
		1967	nő
Torja	Kovászna	1899	férfi
		1949	férfi

Ezek a párkapcsolatok a maguk egyediségében esetlegesek, földrajzi összetételükben azonban jól beillenek az általános párválasztási falurajzba; esetlegességükben is világosan mutatják a földrajzi mobilitásban a párválasztás és a párválasztók orientáltságát. Ezekből a településekből képződik az a „mögöttes helység-állomány”, amely magában hordozza a láncolatok kialakulásának lehetőségét. A hatvankét kap-

Az egy alkalommal kötött házasságok helységei

Helység	Megye	Év	A partner neme
Ákosfalva	Maros	1919	nő
Arcani	Gorj	1961	férfi
Bergenyé	Maros	1871	férfi
Bogárfalva	Hargita	1947	férfi
Brassó	Brassó	1976	férfi
Bukarest	Ilfov	1969	férfi
Bún	Maros	1954	férfi
Cegléd		1859	férfi MNK
Csikszentgyörgy	Hargita	1912	férfi
Darlac	Szeben	1970	nő
Déva	Hunyad	1971	nő
Egyek		1942	nő MNK
Erdőszentgyörgy	Maros	1975	férfi
Gógánvávalja	Maros	1958	nő
Halmágy	Brassó	1973	férfi
Hégen	Szeben	1976	férfi
Homoródszentpál	Hargita	1935	nő
Kelementelke	Maros	1884	nő
Kénos	Hargita	1968	nő
Kézdivásárhely]	Kovászna	1884	férfi
Kiskapus	Szeben	1932	nő
Kóbor	Brassó	1971	férfi
Konstanca	Constanța	1960	nő
Küküllővár	Fehér	1976	férfi
Lesses	Szeben	1911	nő
Mártonfalva	Szeben	1967	férfi
Marosbogát	Maros	1958	férfi
Nagymoha	Brassó	1965	nő
Miklósvár	Kovászna	1965	nő
Nagygalambfalva	Hargita	1909	férfi
Nagynyújtód	Hargita	1899	nő
Nagyselyk	Szeben	1907	férfi
Nagysink	Brassó	1891	férfi
Papóc	Kovászna	1858	nő
Pusztacelina	Szeben	1959	férfi
Riomfalva	Szeben	1975	férfi
Rozsonda	Szeben	1976	nő
Szelistye	Szeben	1970	nő
Székástóhely	Fehér	1976	férfi
Székelyudvarhely	Hargita	1910	férfi
Salkó	Szeben	1899	nő
Sepsiszentgyörgy	Kovászna	1938	nő
Suceava	Suceava	1973	nő
Sárpatak	Maros	1918	férfi
Újgyháza	Szeben	1967	férfi
Újváros	Szeben	1974	férfi
Varság	Hargita	1976	férfi
Zsidve	Fehér	1966	nő

csolat azt jelenti, hogy a helységeknek majdnem felével csak egy és két kapcsolat jött létre. Területileg e helységek a következőképpen oszlanak meg:

a) Székelyföld 4+18 helység (35%), zömében a századfordulóról. Magában foglalja Udvarhely 2+6, Háromszék 1 + 6, Csíkszék 1 faluját. Megkésett helyzetkép ez a Székelyföld gazdasági állapotáról, a szülőföldtől való kényszer-elszakadásról, a kereső, tanácstalan „széttántorgásról”.

b) Falukörnyék 7 + 19 helység (41%)

c) Munkahely-helységek. Ezek száma nagyon kicsi (4 + 3: Brassó, Bukarest, Déva, Konstanca, Suceava, Zsidve). Az alacsony számnak az is a magyarázata, hogy az itt élők vagy a munkahelyen létrejött kapcsolatok adataival nem rendelkezünk.

ÖSSZEHASONLÍTÓ VIZSGÁLATOK

Egy népcsoport párválasztási mobilitásának vizsgálata mellett lehetőségeink nyíltak arra is, hogy a falu két nagyobb etnikai közösségének, a románnak és a magyarnak (továbbiakban R és M etnoszok) a párválasztási jelenségeit közösen is megvizsgálhassuk és összehasonlíthassuk. Egyetlen népcsoport párválasztási képének megrajzolásához is mulaszthatatlanul fontos ugyanis a faluközösség egészének, a benne élő népcsoportok sajátos életének összesítése.

Mobilitás

Elsőnek az M etnosz párválasztási mobilitását mutató grafikon mellé állítsuk oda a falubeli románság párválasztási adatait. Ilyen adatok 1906-tól állnak rendelkezésünkre. E közösség párválasztási életének mélyebb vizsgálatát nem végeztük el, ezért csak viszonyításokra vállalkoztunk, nem pedig átfogó összehasonlításra.

A két világháború közötti időszak — mint jeleztük — mindkét népcsoportnál gazdasági stabilizálódást eredményez; a földreformmal megerősödik a kisbirtokrendszer, csökken a mobilitás szintje; ez az időszak mind az R, mind az M etnosz számára belkapcsolati csúcspont és külkapcsolati mélypont.

A második világháború időszakát a két népcsoport társadalmilag is és párválasztásilag is különbözőképpen vészeli át. Általános jelenség mindkettőnél a kapcsolatok szintjének nagy esése, de amíg az R etnosz erre a nehéz időszakra egy nagyon erőteljes endogám bezárkózással reagál, az M etnoszt éppen a kivándorlásos kisugárással létrejövő exogám kapcsolatemelkedés jellemzi.

A második világháború után a falu élete ismét stabilizálódik egy kis időre. Az R etnosznál ez a stabilizálódás rendkívül erős, és 1946—56 között a legmagasabb belkapcsolati szintet éri el; ugyanez az időszak az M etnosznál már alacsony belkapcsolati szintet mutat: a végleges átváltás fordulópontja. A legszembevetőbb különbség a két népcsoport párválasztási életében az, hogy amíg a külkapcsolatokra való végleges átváltás az M etnosznál a második világháborút követő évtizedben mindjárt bekövetkezik, az R etnosznál erre csak 1956—66 között kerül sor. Ez a tízéves eltolódás arra bizonyíték, hogy az ipari átalakulás még

ugyanabban a faluközösségben levő két népcsoport társadalmi és párválasztási életére is különbözőképpen hatott. Amíg az M etnosz nem is tud szinte „feleszmélni”, nem tudja gazdasági mechanizmusait kijavítani, kisgazdaságait helyreállítani, és a legelső ipari munkaerőhullámra átvált, az R etnosz még a felszabadulás utáni évtizedekben, a paraszti kisgazdaságokkal, majd a kollektivizálással is hosszabb ideig megőrzi régi foglalkozásstruktúráját, a munkaerőfölösleg elvándorlása mellett is erős, zárt etnikai szerkezetét, a belső párválasztás preferáltságát.

Bár adataink az R etnosz párválasztási kapcsolatait illetően csupán e század elejétől vannak, ismerve a falu általános és sajátos mobilizáló tényezőit, biztosra állíthatjuk, hogy párválasztási mobilitása régebben is kisebb intenzitású leheltett, párválasztói élete is sokkal kiegyensúlyozottabb volt, főleg azért, mert ezt nem befolyásolta más tájegységek munkaerő-bevándorlása.

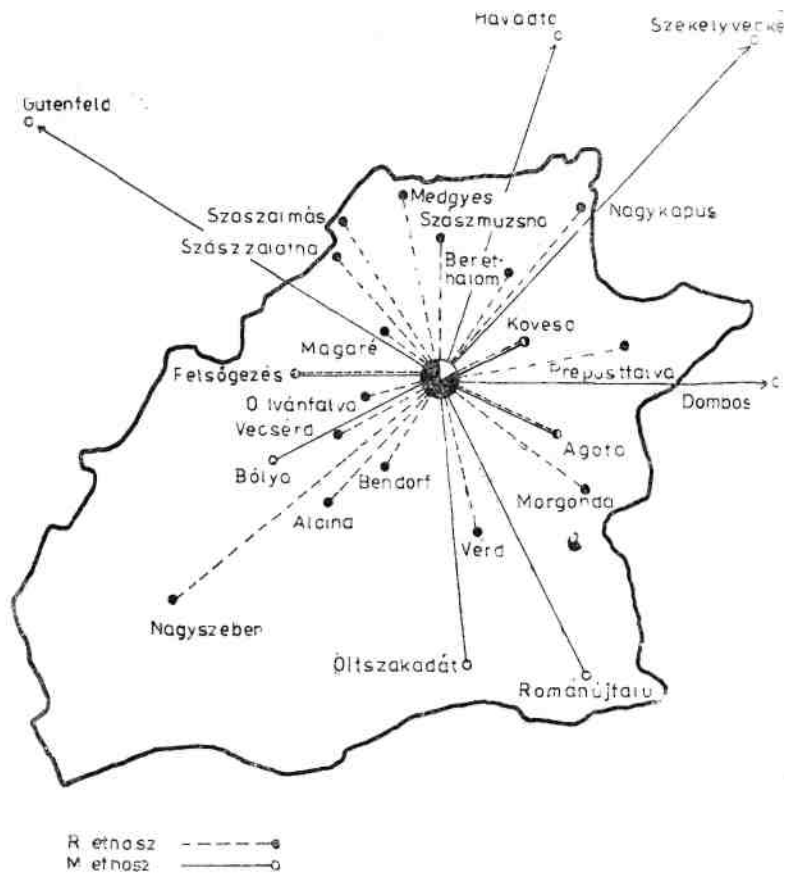
A faluközösség párválasztási mobilitását általában meghatározza tehát az ugyanazon történelmi-társadalmi környezet és a közösséget egészen érintő történés. Másfelől a történés egyes elemeit, epizódjait mindenik népcsoportnak saját etnikuma sajátos történéseként kell fel fognia, vagyis a történelmi események mindenik népcsoportban sajátosan tükröződnek. Végül: mindenik népcsoport arra törekszik, hogy etnikumként zárt rendszer, egységes egész legyen.

Tér

A vizsgálat tehát azt bizonyítja, hogy az etnoszok mobilitási szintjei különbözők. Ezt igazolja a faluközösség párválasztási tereinek összehasonlító vizsgálata és az erre a célra készített összesített helységmutató. A helységek preferáltsági szintje szerint ebben feltüntettük a helységek mellett a falunktól mért távolságot is. A távolság-rovatban zárójelben szereplő szám a mai közlekedési hálózatban mért távolságot jelenti ott, ahol az a réginél hosszabb.

R etnosz			M etnosz		
Helység	A párkapcsolatok száma	Távolság km	Helység	A párkapcsolatok száma	Távolság km
Ágota	29	10	Ágota	14	10
O. Ivánfalva	22	5	Románújfalu	12	36
Kövesd	15	3(8)	Bólva	7	23
Magaré	11	6	Havadtó	6	kb. 50
Vecsérd	8	6	Dombos	4	54 (75)
Bendorf	8	6	Felsőgezés	3	10
Prépostfalva	7	21	Gutenföld	3	kb. 1200
Felsőgezés	7	10	Kövesd	3	3(8)
Szászmuzsna	5	18	Szakadát	3	43
Berethalom	4	20	Székelyvécke	3	65
Szászalatna	4	12			
Vérd	4	16			
Alcina	4	12			
Morgonda	3	20			
Szászalmás	3	15			
Nagykapus	3	23			
Szehen	3	50			
Medgyes	3	29			

A különböző helységekből való házasságkötések száma többségben fordított arányban van a távolsággal, vagyis minél közelebb van egy helység, annál preferáltabb párforrás. Ez természetes is; az érdekesség azonban az, hogy a távolságarányban az etnikumok közt nagy a különbség. Amíg az R etnosz 6 legkedveltebb helysége 10 km-en belüli távolságban van és az átlagtávolság 6 km, az M etnosz első hat helységének átlagtávolsága 31 (!) km. A legmeggondolkoztatóbb az, hogy az M etnosz legpreferáltabb faluja (Románújfalu), mely a vizsgált 140 esztendő alatt — mint már jeleztük — állandó párforrás volt és amelyikkel a legelevenebb kapcsolat létezett, közel negyven km-re van. Képzeljük el azt a falut, amely majdnem fél száz km-re találja csak meg a számára legtöbb partnert biztosító közösséget és azt a mobilitás-szintet, amellyel egy falu párszükségeit ilyen távolság mellett fedezhetők.

A párválasztás szempontjából legkedveltebb helységek

Mindkét etnosz számára a közös és legtöbb partnert biztosító helység: Ágota. A két preferencia jellegzetességei jól körülhatárolhatók. Az R etnosznál egyenletes a párforrás a vizsgált időszakban napjainkig; az ötvenes évek közepéig a leggyakoribb ágotai fél földműves foglalko-

zású, az ötvenes évektől pedig szinte kizárólag munkás. Mindez jól kiegészíti az előzőleg Ágotáról elmondottakat. Eltérően tehát az M etnosztól, amelyben az ágotai partner a század eleji néhány bevándorlót leszámítva ipari dolgozó, az R etnoszt az ágotai kapcsolat végigkíséri a történelmi átalakulás fokozatain.

Közös helység Ágotán kívül még két szomszéd falu: Kövesd és Gezés.

A térképre távolság szerint felvetített helységek még áttekinthetőbbé teszik a fentebb elmondottakat. Az R etnosz a legszűkebb falukörnyezetéből biztosította párszükségeit; az M etnosz pedig ki- és besugárzásaiban egy nagyobb terület kapcsolatlehetőségeit használta ki.

Tér-összehasonlító vizsgálódásaink utolsó részeként s az eddig elmondottak mintegy ellenőrzéseként a két etnosz párválasztási helységeit tájegységek — megyék — szerinti súlypontjaik arányában is megvizsgáltuk.

Az R etnosznál 195 kapcsolat szerepel megyén belül és alig 34 megyén kívül, összesen 19 megyében.

Az R. etnosz párválasztási helységei megyék szerint, a párkapcsolatok számával

Maros megye 5, Brassó és Fehér 4, Vaslui és Dolj 3, Botosani 2 kapcsolattal; 13 megye csak egyszer szerepel. A szétszóródás — a nagyobb lélekszám arányából adódóan — területileg nagyobb, de súlypontosságában annál kevésbé. A kapcsolatoknak alig 14%-a megyén kívüli.

Az M etnosznál a 136 párkapcsolatból 71 a megyén belüli és 65 azon kívüli, mintegy 47%, és csak alig négy megye fordul elő egyszer (valamint Bukarest).

Az M etnosz párválasztási helységei megyék szerint, a párkapcsolatok számával

A megyék gyakorisági sorrendje: Maros 17, Brassó 13, Harghita 11, Kovászna 9 kapcsolattal.

A saját tájegységen és falukörnyezeten kívül tehát 4 megye, egy összefüggő tömb, 140 év alatt a falun kívüli kapcsolatoknak több mint egyharmadát hozta létre. Ez a Székelyföld-központúság, láttuk, egyrészt a bevándorlással alakult ki, másrészt a kapcsolatlehetőség szálai mögött tudatos vagy öntudatlan homogén párválasztási törekvés húzódik meg; általában pedig egy tájegység gazdasági elmaradottsága így teremt lehetőséget a bevándorlással egy másik tájegység izolált etnikumának a tömbbe való beintegrálódásához.

A konklúzió tehát az, hogy a faluközösség homogén etnikai környezetbe beágyazódott etnikuma a legszűkebb falukörnyezetből alakítja ki párkapcsolatait; párválasztási élete tehát saját területére, környezetére központosul. Az izolált etnikum pedig nagyobb fokú társadalmi mobilitásában párválasztását önnön területéről decentrálja; a történelmi, társadalmi lehetőségeket kihasználva párválasztási életébe és területébe bekapcsolja és beépíti a bevándorlók homogén etnikai területeit. Párválasztási élete tehát nagyfokú — meghatározott területre való — irányítottsággal történik, a hagyományos és modern kapcsolatlehetőségek maximális kihasználásával.

Interetnikus kapcsolatok

Az összehasonlító vizsgálatok utolsó részeként a falu népcsoportjai között kialakult interetnikus párkapcsolatokat is megvizsgáltuk.

Az *R+M etnosz* közös kapcsolatait *egyetlen* eset képviseli, és ez is kívül esik a vizsgált időszakon (1977-ben jött létre). E két etnosz a „történelmi időszakban” párkapcsolataiban elszigetelődik, a párválasztást etnoszon belüli eseménynek tekinti. Amikor aztán a hagyományos szemléletkorlátok felszakadozóban vannak, a kapcsolatok hiányának oka ugyanaz, mint ami a falun belüli kapcsolatok hiányának általában, hogy az ismerkedés, kapcsolat, párválasztás egyre inkább munkahely-szférájú folyamat lesz, a fiatalokat a falu akár részként (etnoszként), akár egészként (faluközösségként) már csökkentett intenzitással integrálja.

Egészen más a helyzet a szász etnoszsal. Az *M+Sz etnosz* kapcsolatára a vizsgált időszakban 31 adatunk van. Ez az amúgy is kis lélekszámú közösség arányaiban azt eredményezte, hogy ma már az *Sz etnosz* egyetlen esetet kivéve családirag az *M etnosz* része.

Az *R* és *Sz etnosz* közt közös párkapcsolat nincs.

A cigányság a maga törzsi, nemzeti szervezetében, társadalmilag és párválasztásilag is teljesen elszigetelten él a falu többi etnikumaitól, és endogám.

A mobilitás, tér- és összehasonlító vizsgálatok mögött egy faluközösség családi és párválasztási életének átfogó képe körvonalazódik.

*

A bevezetőben jeleztük a kitelepültek adatainak részleges vagy teljes hiányát. Időközben — szóbeli közlés útján a hozzátartozóktól — sikerült az utóbbi 25—30 év magyar anyanyelvű kiköltözöttjeinek szinte teljes felmérését elvégeznünk és családi életük alakulását is nyomon követnünk (1. a 92. lapon a táblázatot).

Az utóbbi évtizedekben tehát Bükösről összesen 49 kiköltözés történt 22 helységbe. Ezek közül 14 város és 8 falu; a 49 kitelepedő közül viszont 39 városra és alig 10 falura költözött van.

A városok között Nagyszeben vezet 12 beköltözéssel, utána Ágota (8) és Medgyes (5). Amint az előzőkben is láttuk, Nagyszeben a falukra ható legelső — még az ingázást is megelőző — ipari vonzóerő. Ide a kiköltözés a távolság miatt is nagyobb, míg vele ellentétben Ágota — a kisebb távolság miatt — kedvezőbb feltételeket nyújt a „kétlakiságra”. Nem szükséges beköltözni, ingázni is lehet. A kiköltözések fontosabb irányai még Medgyes, Marosvásárhely, Székelykeresztúr, Fogaras.

Megfigyelhetjük azt is, hogy a kiköltözés nemek szerinti arányai is különbözőek. A nőké valamivel nagyobb (26 nő — 23 férfi). De ha a helységeket is tekintetbe vesszük, kiderül, hogy a férfiak kitelepedése egyetlen eset kivételével városra irányul (22 — 1), míg a nőké inkább fordítva (17—9). A férfiak tehát mobilisabbak, míg a nőknek a hagyományokhoz, a faluhoz való kötődése a párválasztásban és a munkahelykeresésben egyaránt megnyilvánul.

Nemzetiségi szempontból a 49 kivándorlóból 48 adatait tudtuk megvizsgálni. Persze itt feltétlenül fontos volna tudni, hogy a házasságkö-

A helység neve	férfi	nő	Összesen	házasságot kötött		
				magyarral	románnal	szásszal
Nagyszeben	8	4	12	6	3	3
Ágota	6	2	8	3	4	1
Medgyes	2	3	5	2	3	–
Szakadát	1	2	3	3	–	–
Marosvásárhely	1	1	2	2	–	–
Székelykeresztúr	2	–	2	2	–	–
Fogaras	–	2	2	2	–	–
Bukarest	–	1	–	–	1	–
Déva	1	–	–	1	–	–
Dombos	–	1	–	1	–	–
Erdőszentgyörgy	–	1	–	–	1	–
Galac	–	1	–	–	1	–
Havadtő	–	1	–	1	–	–
Kiskapus	1	–	–	–	–	–
Konstanca	1	–	–	–	1	–
Mangalia	–	1	–	–	1	–
Mártonfalva	–	1	–	–	–	1
Németország	–	1	–	–	–	1
Remete	–	1	–	1	–	–
Románújfalú	–	1	–	1	–	–
Varság	–	1	–	1	–	–
Vízakna	–	1	–	1	–	–
Összesen	23	26	49	27	15	6
				57%	31%	12%
				57%	43%	
					14%	

tések a kitelepedés előtt vagy után jöttek létre, mert ez fényt derítene a kapcsolatok kialakításának etnikai környezeteire is, ami a legfontosabb meghatározó. Ez azonban egyelőre ismeretlen.

A 48 házasságból homogén 27 — 57%
román anvanvelvűvel 15 — 31%
német anyanyelvűvel 6 — 12% } heterogén összesen 21—43%

Az egymás mellett élő népcsoportok között kialakult párkapcsolatok az egymás nyelvi, etnikai értékeinek megismeréséből és megbecsüléséből — az egyenlőség és szabad választás alaphelyzetének korszerű feltételei mellett — jönnek létre. Természetes interetnikus folyamatról van tehát szó, amely a nyelvi, társadalmi, kulturális együttélés integráns része.